

3. Колесникова Т. О. Науково-видавнича модель «Library Publishing» в університетських бібліотеках України та світу / Т. О. Колесникова, А. І. Миргородська // Вісн. Кн. палати. – 2015. – № 3. – С. 24–28.

4. Коляда А. С. Автоматизация извлечения информации из наукометрических баз данных [Електронний ресурс] / А. С. Коляда, В. Д. Гогунский // Управління розвитком складних систем. – 2013. – Вип. 16. – С. 96–99. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Urss_2013_16_20.pdf. – Назва з екрану.

5. Коляда А. С. Извлечение информации из слабоструктурированных веб-страниц [Електронний ресурс] / А. С. Коляда, В. Д. Гогунский // Восточно-Европейский журнал передовых технологий. – 2014. – № 1(9). – С. 55–58. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vejpte_2014_1\(9\)_10.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vejpte_2014_1(9)_10.pdf). – Назва з екрану.

УДК 027.7:24

Борик С. М.

Національний університет «Львівська політехніка»

РОЛЬ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ ЛЬВІВСЬКОЇ ПОЛІТЕХНІКИ В АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ ДО ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА УНІВЕРСИТЕТУ

У доповіді висвітлено процес роботи бібліотеки університету зі студентами-першокурсниками та їх адаптації до навчання у вищому навчальному закладі.

Ключові слова: бібліотека, університет, адаптація, студенти-першокурсники.

Boryk S.

THE ROLE OF LVIV POLYTECHNIC SCIENTIFIC LIBRARY IN ADAPTATION OF FIRST-YEAR STUDENTS TO UNIVERSITY INFORMATION ENVIRONMENT

This paper highlights the process of the University Library's work with first-year students and their adaptation to the learning process in higher educational institution.

Keywords: library, university, adaptation, first-year students.

Бібліотека університету, як сучасний інформаційно-культурний центр, є важливою складовою у формуванні інформаційної культури користувачів і покликана навчити вмінню шукати, критично оцінювати й ефективно використовувати інформацію у навчальній і подальшій науково-дослідній або професійній діяльності.

Бібліотека Львівської політехніки активно сприяє виконанню одного з основних завдань, яке стоїть перед навчальним закладом, – навчити майбутніх спеціалістів самостійно освоювати нове, добре орієнтуватись в потоці науково-технічної інформації. В основі цього завдання і його реалізації було і є залучення та обслуговування наймолодших читачів – студентів перших курсів, яким потрібно своєчасне ознайомлення з бібліотекою для подальшого навчання у вищому навчальному закладі.

Питання інформаційної культури користувачів бібліотеки порушують сучасні бібліотекознавці і практики бібліотечної справи, зокрема сучасним підходам теоретичної підготовки студентів перших курсів навчальних закладів присвячено публікації Гендіної Н. І. [1] та Онисимової Л. [2].

Практичний досвід роботи з першокурсниками в бібліотеці Львівського університету ім. І. Франка висвітлено в публікації Цвіркун І. О., яка наголошує на тому, що актуальність інформаційної культури

студентів зумовлена вимогами часу і «полягає у розумінні того, що її рівень є умовою успішної соціальної адаптації і запорукою результативної діяльності у будь-якій сфері» [3].

На актуальності проблеми формування інформаційної культури користувачів і зокрема студентів-першокурсників наголошується в публікаціях Бичко О. М. [4] та Панасюк Т. Г. [5].

Про роль бібліотеки ВНЗ, як одного із чинників, що сприяють соціально-психологічній адаптації першокурсників, підкреслюється в статті Теслюк В. [6].

Цей напрямок роботи в бібліотеці Львівської політехніки має давні традиції. З часом змінювалися форми і методи роботи з першокурсниками, але всі вони були покликані допомогти молодій людині адаптуватися до навчання у вищому навчальному закладі.

У 1963 році у Львівському політехнічному інституті працівниками бібліотеки розпочато проведення занять зі студентами з основ бібліотечно-бібліографічних знань [7; с. 69]. На цей час фонд навчальної літератури був добре сформований, а загалом книжково-журнальний фонд книгозбірні складав понад 1 млн. примірників, кількість читачів налічувала близько 20 тисяч.

Бібліотечно-бібліографічні заняття зі студентами перших курсів були включені в навчальний план підготовки спеціалістів. Ця робота проводилася бібліотекарями, які мали вищу бібліотечну освіту і практичний досвід роботи. Координував роботу довідково-бібліографічний відділ.

З уведенням в дію нового корпусу книгозбірні у 1970 році та перенесенням до нього всієї навчальної літератури стало можливим використання прогресивних форм та методів обслуговування читачів, зокрема студентів перших курсів:

- проведення занять зі студентами з основ бібліотечно-бібліографічних знань;
- створення сектору з обслуговування студентів перших курсів;
- упровадження групового методу обслуговування студентів-першокурсників;
- підготовка методичних рекомендацій і пам'яток для студентів;
- надання бібліографічних довідок і консультацій;
- проведення «Тижнів першокурсника»;
- організація книжкових виставок «Тобі, першокурснику!», «Наука бути студентом», «Як працювати з книгою» [7 ; с. 75].

З 1972 року навчання проводили на всіх факультетах Львівського політехнічного інституту. Впорядкуванню та планованості занять сприяв інструктивний лист Мінвузу СРСР № 49 від 7 серпня 1974 р. «Про викладання курсу «Вступ до спеціальності». Для занять з першокурсниками з основ бібліотечно-бібліографічних знань у програмі підготовки спеціалістів з курсу «Вступ до спеціальності» виділено 4 години. У 1974 році збільшено кількість годин підготовки до 6-ти (4 год. – лекції і 2 год. – практичні заняття). Починаючи з 1975 року заняття з студентами перших курсів проводились по новій 12-годинній програмі в розмірі 756 годин на рік (замість 84 год. в 1974 році).

Навчання проходило у формі потокових лекцій для всіх груп факультетів з основних напрямків бібліотечно-бібліографічної роботи бібліотеки. Закріплення викладеного матеріалу відбувалося на практичних заняттях. Практичні заняття проводилися окремо з кожною студентською групою. Наприклад, у 1973 році практичні заняття проведено з 102 групами перших курсів Львівського політехнічного інституту.

На таких заняттях велика увага приділялася пропаганді основ інформатики, бібліотекознавства і бібліографії. Програма «Основи інформатики, бібліотекознавства і бібліографії» була затверджена Навчально-методичним управлінням вищої освіти 9 лютого 1977 року із включенням у навчальний план 12-ти годинної програми, яка читалася студентам I курсів від 1975 р.

Головне завдання цих занять полягало у тому, щоб навчити студентів правильно користуватися довідково-бібліографічним апаратом бібліотеки при пошуку необхідної літератури, орієнтуватися у фондах бібліотеки, грамотно складати бібліографічний список літератури до курсового і дипломного проекту, самостійно працювати з книгою.

У 1984 році бібліотекою проводилося опитування студентів I курсів, розроблено анкету для вивчення читачьких інтересів цієї групи користувачів. На основі отриманих відповідей підготовлено списки рекомендованої літератури «Коло читання» для всіх напрямків підготовки.

У 1988 році у Державному університеті «Львівська політехніка» скасовано проведення занять з основ інформатики та бібліотечно-бібліографічних знань зі студентами. І тому уся робота з першокурсниками була перенесена безпосередньо до бібліотеки, яка продовжувала вдосконалювати форми і методи роботи з питань адаптації студентів до навчання у вищому навчальному закладі [7; с. 87].

У відділі абонементів навчальної (технічної літератури) створено абонемент обслуговування студентів I курсів, основним завданням якого стала організація комплексної роботи з першокурсниками. Складено план комплексних заходів щодо забезпечення якісного обслуговування студентів перших курсів, який містив наступні пункти:

- укладання списків підручників з усіх дисциплін першого курсу згідно рекомендацій кафедр;
- підготовка комплектів підручників для кожної студентської групи;
- складання графіків обслуговування студентів;
- виготовлення читацьких документів (формулярів і облікових карток).

Підготовка до запису проводилася до початку навчального року на основі наказу про зарахування по студентських групах. Заповнювався комплект читацьких документів. Перед початком навчального року затверджували графік обслуговування студентів усіх факультетів.

З метою забезпечення оперативного обслуговування першокурсників, видача літератури додому здійснювалася в галузевих читальних залах (закріплених за факультетами). У літній період на абонементі проводили роботу з підбору комплектів підручників по факультетах і групах. Цю літературу передавали безпосередньо в читальні зали, де і обслуговували студентів. Перевага диференційованого обслуговування першокурсників у галузевих читальних залах полягала у наступному:

- по-перше: обслуговування відбувалося оперативніше, з найменшими затратами часу. Внаслідок чого скорочено термін обслуговування студентів перших курсів (кожна група обслуговувалася за 1,5–2 години);

- по-друге: з'явилася можливість більш рівномірного розподілу навчальної літератури по факультетах і групах, особливо «дефіцитної»;

- по-третє: це дозволило працівникам абонементу (з допомогою працівників інших відділів бібліотеки) одночасно з обслуговуванням першокурсників працівниками читальних залів навчального відділу впродовж вересня оперативно обслуговувати студентів старших курсів.

Перше знайомство читача з книгозбірнею відбувалося при записі його в бібліотеку. Бібліотека в цей період набула досвіду проведення бібліотечних уроків для першокурсників, на яких вони знайомилися з відомостями як про саму бібліотеку, так і про правила користування нею. Працівники бібліотеки на цих бібліотечних уроках знайомили студентів з довідково-бібліографічним апаратом бібліотеки.

Проводилася робота з підготовки і видання методичних рекомендацій і пам'яток для студентів «Як користуватися каталогами і картотеками НТБ ЛПІ», «Як скласти список літератури до дипломного проекту». Крім цього, студенти отримували постійну допомогу у вигляді бібліографічних довідок і консультацій.

Стало традицією проводити в бібліотеці «Тижні першокурсника», під час яких бібліотекарі надавали індивідуальні та групові консультації. Під час таких тижнів організовувалися книжкові виставки: «Тобі, першокурснику!», «Наука бути студентом», «Як працювати з книгою». Книги, які експонувалися на виставках, викликали велику зацікавленість у студентів-першокурсників.

У читальних залах відділу навчальної літератури проводилися бесіди для першокурсників на теми: «Як користуватися літературою в читальних залах з відкритим доступом до книг», «Бібліографія на допомогу студентам», «Як самостійно готуватися до семінарів з історії».

На факультетах університету проводилися «Дні бібліотеки», на яких виступали працівники бібліотеки і викладачі факультетів.

З кожним роком у бібліотеці удосконалювалися форми і методи роботи з першокурсниками. Бібліотека, прагнучи допомогти першокурснику швидше адаптуватися до нових умов життя, включення їх у кардинально новий вид діяльності, робила все можливе для пристосування випускників середньої

школи до нового соціального середовища. Адже успіх навчальної діяльності студента і якість його підготовки як майбутнього фахівця багато в чому залежать від того, наскільки швидко він адаптується.

Починаючи з 2000 року впроваджено нову форму роботи з першокурсниками. Першого вересня працівники бібліотеки з різних відділів проводили ознайомчу лекцію. Для цього розроблено текст, який містив коротку інформацію про етапи розвитку бібліотеки, її довідково-бібліографічний апарат, ознайомлював користувачів із системою обслуговування у бібліотеці, у якому наголошувалося на матеріальній відповідальності читачів за книги.

Сьогодні сектор обслуговування студентів I курсу всіх форм навчання є структурним підрозділом відділу абонементів навчальної літератури. Одне з головних завдань, яке виконують працівники сектору – забезпечення бібліотечно-бібліографічного обслуговування користувачів-першокурсників і організація процесу виконання читацьких запитів.

Запис першокурсників проводиться на початку навчального року. При підготовці до обслуговування студентів I курсу у серпні з начальничо-методичного управління університету до бібліотеки надходять накази про зарахування студентів на перший курс навчання. Відповідно до цих наказів створюється електронна база користувачів бібліотеки та заготовляються паперові формуляри читачів. Працівниками відділу складаються графіки обслуговування студентів-першокурсників і ця інформація розповсюджується в інститутах університету. Для кожного інституту виділяється певна кількість часу (переважно один тиждень) для обслуговування користувачів. Студенти приходять організовано, згідно графіку обслуговування. З першокурсниками проводяться бесіди про структуру бібліотеки, правила користування бібліотекою, бережливе ставлення до книг.

Упровадження сучасних інформаційних технологій у бібліотечне середовище взагалі і в НТБ Львівської політехніки зокрема – автоматизація багатьох бібліотечних процесів, активний розвиток електронного каталогу, поява високошвидкісного доступу до Інтернету, установка значної кількості сучасних комп'ютерів, створення електронного читального залу, придбання співробітниками досвіду в галузі сучасних бібліотечних сервісів – створило умови для зміни як змісту, так і форми роботи з першокурсниками.

Починаючи з 2010 року відділ абонементів навчальної літератури впровадив автоматизоване обслуговування користувачів, зокрема студентів першого курсу.

Перед початком навчального року на основі списків, отриманих з навчально-методичного управління університету, створено електронну базу даних користувачів, яка містить електронний формуляр, в якому вказано прізвище, ім'я, по батькові студента-першокурсника, його паспортні дані, дата реєстрації, а також – фотографія студента.

Перед уведенням автоматизованої видачі прийнято рішення, що читацькими квитками будуть слугувати студентські квитки, штрихкод яких буде ідентифікаційною ознакою користувача бібліотеки [8]. Впровадження автоматизованої масової видачі дозволило уникнути великих черг на абонементі.

У 2013 навчальному році бібліотека розпочала нову форму роботи з першокурсниками – кураторство студентських груп. Ця робота проводиться відділом абонементів навчальної літератури і відділом соціально-економічної літератури. Система кураторства – одна з форм участі бібліотекарів у навчально-виховній роботі зі студентами, в наданні їм допомоги на початковому етапі навчання у ВНЗ. За кожним інститутом від бібліотеки закріплено куратора. Бібліотекар-куратор є радником, до якого в першу чергу звертається староста групи чи студенти для вирішення різноманітних питань, що виникають у процесі взаємодії студента з бібліотекою. Комплекс завдань, які вирішує та забезпечує куратор студентської групи включає:

- ознайомлення з організацією роботи бібліотеки;
- знайомство з документними, інформаційними ресурсами та умовами доступу до них;
- роз'яснення прав і обов'язків читачів;
- надання студентам допомоги в процесі їхньої роботи у бібліотеці.

Куратор бере участь у вихованні довірливого ставлення молоді до бібліотеки та бажання стати її постійним відвідувачем.

Кожна студентська група отримує пам'ятку читача, яка виготовлена в компактній формі буклету. Ця пам'ятка містить необхідні відомості про бібліотеку, її структуру, ресурси, послуги та режим роботи.

Велике значення в роботі з першокурсниками є організація книжкових і віртуальних виставок, які покликані допомогти в адаптації до навчання у вищому навчальному закладі.

На сайті Науково-технічної бібліотеки представлено віртуальну виставку «Для Вас, першокурсники!». До створення цієї виставки залучено відділ читальних залів навчальної технічної літератури. Виставка надає інформацію про низку документів з фонду читальних залів навчальної технічної літератури, яка буде необхідна під час навчання на I курсі.

Одночасно з видачею літератури, в бібліотеці проходять екскурсії, на яких знайомлять користувачів зі структурою бібліотеки, правилами користування фондами, шляхами пошуку інформації, повідомляють про масові заходи, заплановані бібліотекою.

Сайт бібліотеки є ключовим елементом у формуванні інформаційної культури користувачів, зокрема студентів перших курсів. Наявність електронних підручників, посібників, електронних бібліотек, доступу до Інтернету полегшують процес активної навчальної діяльності студентів.

Головною метою роботи бібліотеки з першокурсниками є висвітлення ролі бібліотеки в процесі зберігання, систематизації і передачі наукової інформації, а головним завданням – адаптація студентів I курсу до системи самостійної роботи в бібліотеці університету, набуття студентами навичок інформаційного пошуку в автоматизованих бібліотечних системах, базах даних і мережі Інтернет, підвищення рівня інформаційної культури читача.

Від успішності навчальної адаптації на молодших курсах вищого навчального закладу залежить подальша професійна кар'єра і особистісний розвиток майбутнього фахівця.

Список використаних джерел:

1. Гендіна Н. І. *Формирование информационной культуры личности в библиотеках и образовательных учреждениях : учеб.-метод. пособие / Н. И. Гендина, Н. И. Колкова и др. – М.: изд-во «Школьная библиотека», 2002. – 288 с.*
2. Ониксимова Л. *Інформаційне забезпечення потреб студентів та викладачів УАБС / Л. Ониксимова // Бібліотечний вісник. – 2003. – № 1. – С. 37.*
3. Цвіркун І. О. *Інформаційна культура студентів – важлива умова ефективного використання бібліотечних ресурсів / І. О. Цвіркун // Інновації і менеджмент якості в діяльності бібліотек внз : матеріали IV міжвуз. наук.-практ. конф., 23–24 жовт. 2008 р., Донецьк. – Донецьк, 2008. – С. 115–119.*
4. Бичко О. М. *Формування інформаційної культури користувачів НБ Хмельницького національного університету / О. М. Бичко, О. О. Мацей // Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства : матеріали п'ятої міжнар. наук.-практ. конф., 11–12 верес. 2013 р., Львів. – Л. : Вид-во Львів. політехніки, 2013. – С. 491–498.*
5. Панасюк Т. Г. *Роль наукової бібліотеки ХНУ в процесі адаптації студентів-першокурсників до навчання / Т. Г. Панасюк, О. М. Цегельник // Бібліотека в освітньому просторі : інформ. бюл. – Хмельницький, 2014. – № 17 : Матеріали наук.-практ. конф. «Бібліотека ВНЗ як джерело інформаційного забезпечення наукового та навчального процесу». – С. 82–91.*
6. Теслюк В. *Бібліотека як один із засобів, що сприяють соціально-психологічній адаптації першокурсників / В. Теслюк, В. Ткачик // Вісник Книжкової палати. – 2010. – № 3. – С. 38–41.*
7. Белоус І. О. *Науково-технічна бібліотека Національного університету «Львівська політехніка» : монографія / І. О. Белоус, О. В. Шишка, Д. О. Тарасов ; за заг. ред. А. Г. Загороднього. – Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2009. – 196 с.*

8. Яремчук Л. В. Автоматизована книговидача користувачів НТБ Національного університету «Львівська політехніка» // Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства : матеріали третьої наук.-практ. конф., 29 вересня 2011 р., Львів / Нац. ун-т «Львів. політехніка», Наук.-техн. б-ка. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2011. – С. 368–374.

УДК 025.2

Шестопалова О. В., Шкутник І. М.

Криворізький педагогічний інститут ДВНЗ «Криворізький національний університет»

БІБЛІОТЕЧНИЙ ФОНД: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ (З ДОСВІДУ РОБОТИ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ КРИВОРІЗЬКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ІНСТИТУТУ ДВНЗ «КРИВОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»)

Розглядається поняття бібліотечного фонду. Висвітлюються сучасні проблеми його формування, збереження, інвентаризації та управління ним.

Ключові слова: бібліотека вищого навчального закладу, бібліотечні фонди, збереження бібліотечних фондів, формування бібліотечних фондів, вивчення бібліотечних фондів.

Shestopalova O., Shkutnik I.

LIBRARY COLLECTION: CURRENT PROBLEMS OF FORMATION, RESEARCH AND CONSERVATION (FROM EXPERIENCE OF SCIENTIFIC LIBRARY OF KRYVYI RIH PEDAGOGICAL INSTITUTE OF STATE HIGHER EDUCATION ESTABLISHMENT «KRYVYI RIH NATIONAL UNIVERSITY»)

The article dwells upon the concept of library collection. Current problems of its formation, preservation, inventory and management are highlighted.

Keywords: university library, library collections, preservation of library collections, formation of library collections, research of library collections.

Основою роботи будь-якої бібліотеки є її фонд, від складу якого залежить успіх роботи книгозбірні в цілому, виконання завдань, що стоять перед нею. Адже саме фонд визначає зміст, повноту та якість задоволення і розвитку інформаційних потреб користувачів. Чим краще сформовано фонд, тим якісніше бібліотека може задовольнити запити користувачів.

У бібліотечній статистиці фонд розглядається як сумарна кількість документів, які до нього входять, і вимірюється їх загальною чисельністю і вартістю. Бібліотечному фонду, окрім зовнішніх ознак, що дозволяють виділити його серед інших об'єктів, притаманна наявність інших властивостей, або внутрішніх ознак.

Властивості класифікують за різними підставами. Виділяють властивості істотні, що додають бібліотечному фонду якісну визначеність, і другорядні, загальні для всіх фондів і специфічні для одного з них; необхідні і випадкові; внутрішні і зовнішні; сумісні і несумісні тощо. Розглянемо найголовніші з них [1, с. 41].

Інтегративною властивістю бібліотечного фонду є цілісність. Цілісність забезпечується наявністю і проявом інших властивостей, їх взаємозумовленістю і взаємодією. Одним із засобів досягнення цілісності є цілеспрямованість.